

**ASOCIJACIJA PROSTORNIH PLANERA SRBIJE
UNIVERZITET U BEOGRADU - GEOGRAFSKI FAKULTET**

uz podršku

Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja
Ministarstva građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture
Grada Vršca

organizuju
jedanaesti naučno-stručni
skup sa međunarodnim učešćem

**PLANSKA I NORMATIVNA
ZAŠTITA PROSTORA
I ŽIVOTNE SREDINE**

Zbornik radova mladih istraživača

Urednik:
Dr Ivan Samardžić

Beograd, oktobar 2021.

**ASOCIJACIJA PROSTORNIH PLANERA SRBIJE
UNIVERZITET U BEOGRADU - GEOGRAFSKI FAKULTET**

Izdavač:

Asocijacija prostornih planera Srbije
Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet

Za izdavača:

Dr Dejan S. Đorđević
Dr Velimir Šećerov

Urednik:

Dr Ivan Samardžić

Priprema i dizajn korica:

Mr Aleksandra Gojšina-Vukelić
Milan Radović

Grafička priprema i štampa:

"Birograf" - Beograd

Tiraž:

150 primeraka

Beograd, oktobar 2021.

Publikovanje zbornika radova finansijski pomoglo:

Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije

Napomena: Referati su štampani u obliku autorskih originala. Stavovi izneti u objavljenim radovima ne izražavaju stavove Urednika Zbornika i Organizatora skupa. Autori preuzimaju pravnu i moralnu odgovornost za ideje iznete u svojim radovima. Izdavač neće snositi nikakvu odgovornost u slučaju ispostavljanja bilo kakvih zahteva za naknadu štete.

CIP - Каталогизација у публикацији

Народна библиотека Србије, Београд

502.1:711(082)(0.034.2)

НАУЧНО-стручни скуп са међународним учешћем Планска и нормативна заштита простора и животне средине (11 ; 2021 ; Београд)

Zbornik radova mladih istraživača [Elektronski izvor] / Jedanaesti naučno-stručni skup sa međunarodnim učešćem Planska i normativna zaštita prostora i životne sredine, Beograd, oktobar 2021. ; organizuju Asocijacija prostornih planera Srbije [i] Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet uz podršku Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja ... [et al.] ; urednik Ivan Samardžić. - Beograd : Asocijacija prostornih planera Srbije : Univerzitet, Geografski fakultet, 2021 (Beograd : Birograf). - 1 elektronski optički disk (CD-ROM) ; 12 cm

Sistemske zahteve: Nisu navedeni. - Nasl. sa naslovnog ekrana. - Tiraž 150. - Uvodna reč / Ivan Samardžić. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija uz svaki rad. - Abstracts.

ISBN 978-86-6283-116-3 (GF)

а) Просторно планирање -- Животна средина -- Зборници

COBISS.SR-ID 49160457

PROGRAMSKI ODBORI SKUPA

KOORDINATORI:

Prof. dr Dejan Filipović, Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet
Prof. dr Velimir Šećerov, Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet
Dr Dejan S. Đorđević, predsednik APPS

NAUČNI ODBOR:

Prof. dr Dejan Filipović, Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet, predsednik NO
Prof. dr Aleksandar Jovović, Univerzitet u Beogradu, Mašinski fakultet
Prof. dr Miroljub Milinčić, Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet
Prof. dr Uroš Radosavljević, Univerzitet u Beogradu – Arhitektonski fakultet
Prof. dr Bogdan Lukić, Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet
Dr Zoran Radosavljević, Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture
Doc. dr Ivan Novković, Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet
Prof. dr Vesna Miletić-Stepanović, Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet
Doc. dr Ivan Samardžić, Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet
Prof. dr Matej Jaššo, Slovački tehnički univerzitet u Bratislavi
Prof. dr Mojca Foški, Fakultet za građevinu i geodeziju, Univerzitet u Ljubljani
Prof. dr Neda Živak, Prirodno-matematički fakultet Univerziteta u Banjoj Luci
Doc. dr Denis Ambruš, Građevinski fakultet, Sveučilište u Rijeci

ORGANIZACIONI ODBOR:

Branko Protić, Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet – predsednik OO Miroslav
Marić, Institut za puteve, Beograd
Dušan Ristić, Univerzitet u Prištini, Prirodno-matematički fakultet, Kosovska Mitrovica
Marina Stanić, Zavod za zaštitu prirode Srbije
Jelena Tolić, Zavod za zaštitu prirode Srbije
Vladimir Popović, Geografski institut "Jovan Cvijić" SANU

UVOD.....	7
MEGA PROJEKTI I STANOVNIŠTVO - SLUČAJ BEOGRADA NA VODI..... Milan Martinović	11
PRIMENA TEORIJE POLOVA RAZVOJA - STUDIJA SLUČAJA SRPSKO PODUNAVLJE..... Vojislav Deđanski	19
ANALIZA PROMENA POTENCIJALA EROZIJE I PREDUZETE PROTIVEROZIVNE MERE U SLIVU REKE LEPENICE ZA PERIOD 1983-2021. GODINE..... Irena Blagajac, Marija Đurić	25
KONFLIKTI PRIVREDNOG KORIŠĆENJA GEOLOŠKIH RESURSA I OČUVANJA PRIRODE NA PODRUČJU FRUŠKE GORE..... Marko Sedlak	33
EKOLOŠKE PREDNOSTI PRIRODNOG GASA U ODNOSU NA OSTALE VIDOVE FOSILNIH GORIVA..... Uroš Milinčić	41
TREND GODIŠNJIH I SEZONSKIH KOLIČINA PADAVINA NA KLIMATOLOŠKOJ STANICI LOZNICA..... Uroš Durlević, Marko Sedlak, Nikola Ćorović	47
PROBLEMI I MOGUĆNOSTI UNAPREĐENJA SISTEMA SAKUPLJANJA KOMUNALNOG OTPADA U NASELJU TEMSKA..... Nikola Vračević, Andrija Planić, Marko Matić, Veljko Drljača, Lazar Tomović, Matij Mitrović	55
PERCEPCIJA STANOVNIKA O POTENCIJALIMA RURALNOG RAZVOJA SELA TEMSKA NA STAROJ PLANINI..... Andrija Planić, Nikola Vračević, Marko Matić, Lazar Tomović, Matij Mitrović, Veljko Drljača	65

PERCEPCIJA STANOVNIKA O POTENCIJALIMA RURALNOG RAZVOJA SELA TEMSKA NA STAROJ PLANINI

**Andrija Planić¹, Nikola Vračević¹, Marko Matić¹, Lazar Tomović¹,
Matij Mitrović¹, Veljko Drljača²**

Apstrakt: Ruralni razvoj je integralni i održivi razvoj ruralnog prostora, odnosno seoskih naselja. Seoska naselja su uticajem procesa industrijalizacije i urbanizacije zapostavljena i mahom su obeležena procesima deagrarizacije i depopulacije. Temska je seosko naselje na jugoistoku Srbije, pripada Gradu Pirotu i ima znatan broj stanovnika i veliki razvojni potencijal. Metodološki postupak koji je korišćen zarad istraživanja zasniva se na anketi iz koje su dobijeni podaci o različitim razvojnim potencijalima koje su žiteji Temske prepoznali kao glavne, ali takođe i o ograničenjima koje predstavljaju nepremostivu prepreku ka razvoju Temske. Da bi se ove prepreke prevazišle neophodno je da uprava kroz saradnju sa građanima donese strateški ili plan-ski dokument sa jasno definisanim ciljevima i merama i instrumentima za njegovo sprovođenje.

Ključne reči: ruralni razvoj, lokalno stanovništvo, potencijali, anketa, uprava, Temska.

RESIDENTS' PERCEPTION OF THE RURAL DEVELOPMENT POTENTIALS OF THE VILLAGE OF TEMSKA ON STARA PLANINA

Abstract: Rural development is an integral and sustainable development of rural areas, ie rural settlements. Rural settlements have been neglected due to the process of industrialization and urbanization and are mostly marked by processes of deagrarization and depopulation. Temska is a rural settlement in southeastern Serbia, belongs to the City of Pirot and has a significant number of inhabitants and great development potential. The methodological procedure used for the research is based on a questionnaire from which data were obtained on various development potentials that the inhabitants of Temska recognized as the main ones, but also on the limitations that represent an insurmountable obstacle to the development of Temska. In order to overcome these obstacles, it is necessary for the government, through cooperation with citizens, to adopt a strategic or planning document with clearly defined goals and measures and instruments for its implementation.

Key words: rural development, local citizens, potentials, questionnaire, government, Temska.

1 Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet, Studentski trg 3/III, 11000 Beograd, e-mail: andradoktor@gmail.com

2 Univerzitet u Novom Sadu - Filozofski fakultet, Dr Zorana Đinđića 1, 21000 Novi Sad

UVOD

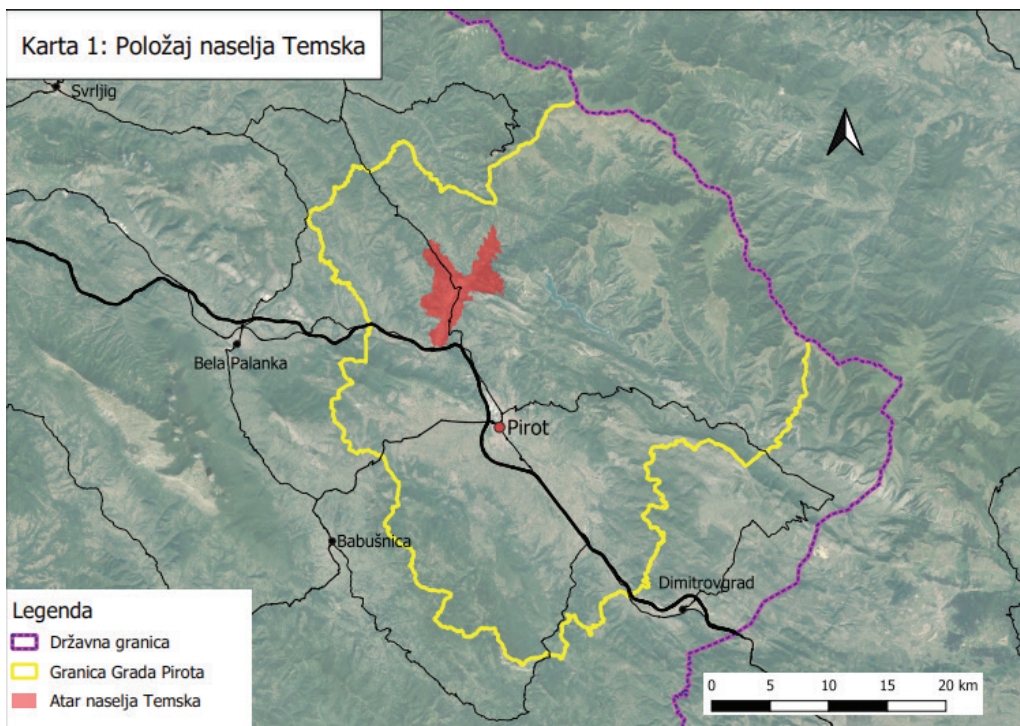
Ruralni razvoj podrazumeva sve aktivnosti usmerene na socio-ekonomski razvoj lokalnih seoskih područja, odnosno zajednica. (Antonijević & Milić, 2016). U Zakonu o poljoprivredi i ruralnom razvoju ("Sl. glasnik RS", br. 41/2009 i 10/2013 - dr. zakon) definisano je da se poljoprivredna politika i politika ruralnog razvoja sporovode kroz realizaciju Strategije poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije, Nacionalnog programa za poljoprivredu i Nacionalnog programa za ruralni razvoj. U nacionalnom programu za ruralni razvoj kao jedan od najvažnijih principa ruralnog razvoja je predstavljen: „Policentrični razvoj, baziran na uvažavanju različitosti sistema proizvodnje i tipova poljoprivrednih gazdinstava koji proizlaze iz heterogenih geografskih, prirodnih, socio-ekonomskih i drugih karakteristika ruralnih područja Republike Srbije. Jednaka pažnja biće posvećena svim proizvođačima i drugim akterima uključenim u proizvodni lanac, koji svoju perspektivu vide u poljoprivredi i pratećim delatnostima oko nje. Posebna pažnja biće posvećena poštovanju specifičnih potreba poljoprivrednih proizvođača u POURP (Područja sa otežanim uslovima rada u poljoprivredi), poljoprivrednim gazdinstvima sa potencijalom za dalji rast tržišne proizvodnje i mladim poljoprivrednicima.“(Nacionalni program za ruralni razvoj od 2018 do 2020 godine, 2018). Ovde se upravo ukazuje na važnost specifičnih potreba žitelja seoskih naselja koji se bave poljoprivrednim aktivnostima kako bi mogli da povećaju svoju proizvodnju i time ostvare veći dohodak. Osim poljoprivredne proizvodnje kao primarne delatnosti, turizam predstavlja mogućnost dodatnog izvora prihoda na poljoprivrednim gazdinstivima. Kao jedan od ključnih faktora uspeha ruralnog turizma je nužna stalna konsultacija sa *stakeholderima* – preduzenticima, lokalnom upravom, vlasnicima poljoprivrednih gazdinstava i svim drugim akterima koji imaju interes na određenom ruralnom prostoru (Krajnović et al., 2011). Ovim se takođe ističe važnost učešća samih stanovnika seoskih naselja u razvoju ruralnog turizma kao jednoj od mogućnosti unapređenja ruralnog razvoja.

PODRUČJE ISTRAŽIVANJA

Područje za koje je sprovedeno istraživanje u vidu ankete je seosko naselje Temska. Temska se nalazi na jugozapadnim padinama Stare planine sa prosečnom nadmorskom visinom od oko 500m. Kroz naselje protiče reka Temštica, koja nastaje spajanjem Toplodolske reke i Visočice, na čijim stranama obale je i smešteno naselje. Temsku odlikuje kontinentalni tip klime. Kroz naselje prolazi državni put II reda R-121 Kalna-Temska-Pirot, koji pruža dobru saobraćajnu povezanost sa gradskim centrom (*Studija opravdanosti za proglašenje turističkog prostora na Staroj Planini*, 2013). Kao i većina drugih naselja u Istočnoj Srbiji i Temska ima velikih demografskih problema kao što su nizak prirodni priraštaj, visok stepen emigracije, staro stanovništvo kao dominantni kontingent, itd... Od popisa 1948. godine naselje Temska ima konstantan pad stanovnika. Broj stanovnika po podacima iz 2011. godine iznosi 719 stanovnika, što čini Temsku trećim naseljem po broju stanovnika na teritoriji Grada Priota. (*Knjiga 20 – Uporedni pregled broja stanovnika 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002 i 2011, 2014*).

Godine popisa	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002	2011
Broj stanovnika	2244	2224	2029	1736	1435	1162	908	719

Tabela 1. Broj stanovnika naselja Temska po popisnim godinama

Karta br.1: Položaj i atar naselja Temska

Na prostoru naselja Temska živi 310 radno aktivnih stanovnika, od kojih je 62 zaposleno u prerađivačkoj industriji, a 180 stanovnika se bavi poljoprivredom. (Lični izvor nepublikovan od strane Republičkog zavoda za statistiku). Deo atara naselja obuhvata i deo parka prirode Stara Planina koji je pod trećom zonom zaštite. Pored prirodnih lepota, u Temskoj se nalazi i Manastir Sv. Đorđa, uređena plaža i kupalište na reci Temštici što čini bogatu turističku ponudu ovog naselja (Stojsavljević et al, 2015).

METODOLOŠKI POSTUPAK

Istraživanje je sprovedeno kroz razgovor sa 84 stanovnika Temske. Za istraživanje je korišćena anketa koja se sastoji od 6 pitanja, koja su podeljena u dve grupe. Prva grupa pitanja se odnosi na podatke o samom ispitaniku, dok se druga odnosi na to kako stanovnik vidi budući razvoj sela. Anketa je odgovorila na sledeća pitanja:

P1: Da li su stanovnici zadovoljni kvalitetom života i da li planiraju da svoju budućnost provedu u Temskoj?

P2: Šta stanovnici vide kao najveće prednosti, a šta najveće nedostatke u svom naselju?

P3: Koji su realni izgledi da stanovništvo i uprava ostvare saradnju i na taj način pristupe obnovi sela i njegovom razvoju?

Rezultati koji su dobijeni iz prve grupe pitanja pokazali su da onaj deo ispitanika koji se izjasnio o količini svojih ličnih prihoda (62%) nema primanja veća od 15000 dinara na mesečnom

nivou. Takođe stanovništvo se prevashodno bavi poljoprivrednim delatnostima (77%), od doga deo stanovništva koje je u penziji (33%), dok se preostalo stanovništvo (23%) bavi drugim delatnostima. Ovi podaci nam ukazuju na to da je dohodak nizak, da su neki stanovnici zbog toga primorani da se bave poljoprivredom i nakon 65 godina, što direktno ukazuje da je kvalitet života nizak u ovom naselju.

Rezultati koji su dobijeni iz druge grupe pitanja pokazali su da je veliki broj stanovnika upoznat sa planovima i strategijama koje se odnose na njihovu jedinicu lokalne samouprave, čak 82% stanovništva. Ovako visoka upućenost može se pripisati specifičnosti područja i borbi lokalnog stanovništva protiv mini hidroelektrana („MHE“). Anketirano stanovništvo se većinski (73%) izjasnilo da bi bilo spremno da učestvuje u različitim oblicima saradnje sa upravom, pre svega mesnom zajednicom, ali i gradskim institucijama koje imaju ingerencije na prostoru Temske. Zbog raznolikosti odgovora na pitanja šta stanovnici mogu da okarakterišu kao najveće potencijale, a šta kao najveće prepreke u razvoju sela, odgovori će biti svrstani u više grupa:

-Potencijali: prirodne (pejzažne) vrednosti sela (94% stanovništva je nabrojalo neku od prirodnih vrednosti), kulturno-istorijske vrednosti (32%), turistički potencijal (94%), moderna i diverzifikovana poljoprivredna proizvodnja (26%), otvaranje malih i srednjih preduzeća (16%).

-Prepreke: loša demografska situacija (86%), infrastrukturni problemi (61%), nezainteresovanost uprave (92%), nezainteresovanost žitelja Temske (17%).

Ukoliko se uzme u obzir premisa da lokalno stanovništvo uvek najbolje poznaje prostor na kome živi, ove potencijale i prepreke koje su oni označili kao takve treba itekako uvažiti. Ono što se može okarakterisati kao prepreka u razvoju koju žitelji nisu naveli jeste način na koji mesna zajednica kao nivo uprave na selu funkcioniše. Naime prema Zakonu o lokalnoj samoupravi sredstva za rad mesne zajednice, odnosno drugog oblika mesne samouprave obezbeđuju se iz: sredstava utvrđenih odlukom o budžetu opštine, odnosno grada, uključujući i samodoprinos; donacija; prihoda koje mesna zajednica, odnosno drugi oblik mesne samouprave ostvari svojom aktivnošću. Mesna zajednica, odnosno drugi oblik mesne samouprave donosi finansijski plan na koji saglasnost daje nadležni organ opštine, odnosno grada, u skladu sa odlukom o budžetu. („Sl. glasnik RS“, br. 129/2007, 83/2014 - dr. zakon, 101/2016 - dr. zakon i 47/2018). Ovakav vid predstavlja centralizovanu vlast, gde zapravo uprava Grada Pirota u okviru odluke o budžetu određuje količinu sredstava koju će mesna zajednica dobiti. U istom zakonu kao jedna od stavki koje su dužnosti mesne zajednice stoji i da mesna zajednica donosi finansijski plan i programe razvoja. Kroz razgovor sa stanovništvom i istraživanjem na internetu zaključeno je da mesna zajednica naselja Temska nema svoj program razvoja kao i da ne postoji inicijativa za tako nešto.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Potencijalni projekti ruralnog razvoja trebalo bi da obuhvataju obnovu i razvoj sela, očuvanje kulturnog nasleđa, podršku investicijama na poljoprivrednim gazdinstvima, školovanje, prekvalifikaciju i obuku lokalnog stanovništva, mere zaštite životne sredine u području poljoprivrede i šumarstva, promociju kvalitetnih autohtonih proizvoda, promociju specifičnosti ruralnih područja itd... (Milić, 2011). Iz istraživanja se može zaključiti da je lokalno stanovništvo spremno da radi na razvoju svog naselja kako individualno, tako i kroz saradnju sa upravom, međutim zbog određenih prepreka koje su navedene, upitno je koliko je ta saradnja realno moguća. Ovakvo visok stepen kritike od strane građana prema upravi zbog nezainteresovanosti upućuje upravo na to da je ovakav vid saradnje još uvek samo ideja, takođe može i treba se otvoriti pitanje zašto ne postoji saradnja između više mesnih zajednica i formiranje organizovanih zajednica koje bi mogle da donose zajedničke programe razvoja i na taj način ostvare saradnju. Dok nezavisno od uprave, građani su ti koji bi trebalo da na određeni način, kroz obuke, edukacije i prekvalifikacije pristupe iskorišćavanju potencijala svog naselja i na taj način povećaju kvalitet života, ali i konkurentnost samog naselja. Jasno je da je potrebna volja sa obe strane da bi ovo naselje ostvarilo razvoj, ali takođe i uključiti aktere koji bi ovaj razvojni proces mogli da iniciraju i vode,

pod ovim se misli na ekonomiste, planere, poljoprivredne inženjere, turizmologe, itd... Sve ovo navodi nas na mišljenje da je jedino moguće ostvariti ruralni razvoj kako naselja Temska, tako i drugih seoskih naselja u Republici Srbiji kroz sveobuhvatnu saradnju između različitih nivoa vlasti, zatim između uprave i samih građana, a na kraju i građana između sebe, što implicira da je mišljenje građana i njihova reč od velike važnosti za svaki vid razvoja, a posebno ovog na lokalnom nivou.

LITERATURA

Antonijević, I., Milić, B. (2016). Vodič kroz ruralni razvoj. Regionalna razvoja agencija „Braničevo-Podunavlje“ d.o.o.

Knjiga 20 - Upporedni pregled broja stanovnika 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002 i 2011. (2014). Republički zavod za statistiku.

Krajnović, A., Čičin-Šain, D., Predovan, M. (2011). Strateško upravljanje razvojem ruralnog turizma – problemi i smjernice. *Oeconomica jadtina* 1 (1), 30-45.

Milić, B. (2011). Ruralni razvoj – praktikum za lokalne aktere. Narodna biblioteka Srbije, Beograd.

Nacionalni program ruralnog razvoja od 2018. do 2020. godine. (2018) Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

Studija opravdanosti za proglašenje turističkog prostora na Staroj Planini. (2013). South European Institute.

Stojsavljević R., Leščešen, I., Miljković, Đ., Kalkan, K. (2015). Ethno-demographic characteristics of Temska village. *Researches Reviews of the Department of Geography, Tourism and Hotel Management* 44-1/2015.

Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju ("Sl. glasnik RS", br. 41/2009 i 10/2013 - dr. zakon).

Zakon o lokalnoj samoupravi ("Sl. glasnik RS", br. 129/2007, 83/2014 - dr. zakon, 101/2016 - dr. zakon i 47/2018).